

Kulmatov Primkul Melikuziyevich

Associate Professor of Jizzakh Polytechnic Institute

VIEWS OF EASTERN SCHOLARS ON FAMILY EDUCATION

Abstract: The article provides information on the importance of physical training in national pedagogy in the development of a person, preparation for life and work, and the need to educate young sportsmen in spiritual and physical harmony.

Key words: physical education, work, play, will, moral education, military training, courage, bravery

OILA TARBIYASI HAQIDAGI SHARQ ALLOMALARINING QARASHLARI

Kulmatov Primkul Melikuziyevich

Jizzax politexnika instituti dotsenti

Annotatsiya: Maqolada jismoniy tarbiya xalq pedagogikasida shaxsni kamolotga etkazishda, hayotga, mehnat faoliyatiga tayyorlashda muhim pedagogik omil vazifasini bajarishi, sport yoshlarni ma'naviy va jismoniy uyg'unlikda tarbiyalamog'i lozimligi haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: jismoniy tarbiya, mehnat, o'yin, iroda, ahloqiy tarbiya, harbiy tayyorgarlik, jasorat, mardlik.

Pedagogikada oila tarbiyasiga alohida e'tibor beriladi. Oila millat uchun uchish maydoni deb e'tirof etiladi. Bu haqda SHarq mutafakkirlarining fikrlari alohida e'tiborga molikdir. Masalan, Taniqli olim, pedagog A.Avloniy o'zining mashhur "Turkiy Guliston va ahloq" asarida shunday deydi: "Tarbiyani kimlar qilur? qaerda qilinur? degan savol keladur. Bu savolga birinchi uy tarbiyasi, bu ona vazifasidir ikkinchi maktab tarbiyasi. Bu ota, muallim, mudarris va hukumat vazifasidir".[1] Haqiqatdan ham, millat tarbiyasiga birinchi navbatda onalar mas'uldirlar.

Yoki Abdurauf Fitrat alohida urg'u berganidek: "Millat onalari tarbiya va ilm olishlari lozim, ahloq va bilimlarini kamolga etkazishlari zarur".[2] Darhaqiqat, millatimizning etuk namoyondalarining tarjimai holiga nazar tashlasak, Muqimiy onasi Oyshabibidan, Munavvar qori onasi Xosiyatxon otindan, Fitrat onasi

Bibijondan, Ishoqxon Ibrat onasi Huribibidan tarbiya va ilm sirlarini o‘rganib, millati, yurti uchun jonkuyar insonlar bo‘lib etishgan.

Sharq mutafakkirlaridan biri Abu Ali ibn Sino: “Bola tug‘ilgach, ota, avvalo, unga yaxshi nom qo‘yishi, so‘ngra esa uni yaxshilab tarbiya qilishi kerak”, [3] - deb ta’kidlaydi. Alisher Navoiyning ta’lim-tarbiya, oila tarbiyasi haqidagi fikri ibratlidir: “Har bir oila farzand ko‘rmog‘i va uni tarbiyalab voyaga etkazmog‘i kerak. Farzand ota-onasining o‘rinbosari. Farzand ko‘rmoq, uni tarbiyalab o‘stirmak har bir ota-onaning burchidir. Inson uchun kelajak avlodni yaratishdan, uni tarbiyalab kelajak uchun foydali kishi qilib etishtirishdan ko‘ra xayrli va lazzatli narsa yo‘qdir”.

Sharqning buyuk allomalaridan yana bir Muslihiddin Sa‘diy SHeroziy bolani tarbiyalash vazifasini ularning ota-onalariga, ayniqsa, otaga yuklaydi, ya’ni oilaviy tarbiyaga katta e’tibor beradi. SHuning uchun u ko‘proq ota-onalarga, ko‘proq otaga murojaat qiladi. Sa‘diy ota-onalarga har bir farzandning xulq-atvorini hisobga olgan holda bolalarni qobiliyatli qilib o‘stirishni, ahloqiy tarbiyani yoshlikdan boshlashni tavsiya etadi. Sa‘diyning uqtirishicha, xulq-atvor shakllanib bo‘lgach, tarbiya uncha kor qilmaydi, deydi. Ota-onalar, ayniqsa, ota bolasi tarbiyasiga e’tibor bermasa, bola yomon odamlarga qo‘shilib qolishi mumkinligini aytadi. Sa‘diy oilada ayollarning mavqei haqida to‘xtalib, ayollar hayotda erlari uchun do‘stdirlar. Ayollar nafaqat tashqi ko‘rinishdan, balki ma’naviy jihatdan ham go‘zal, rostgo‘y, itoatkor, o‘z eriga sodiq, shirin so‘z bo‘lishlari va oilaning baxti, mustahkamligi uchun kurashmog‘i lozim, deydi. Onalarni insonga hayot baxsh etgan ulug‘ zot sifatida ulug‘laydi. Sa‘diyning fikricha, oila bolaning baxtli kelajagi uchun zamin yaratadi. U oilada asosiy tayanch deb otani biladi. Sa‘diy ota-onalarga, ayniqsa, otalarga o‘z bolalarini tarbiyalashni, o‘qitishni, hunar o‘rgatishni, jismonan chiniqtirishni, ularga odamlar bilan muloqotda bo‘lish odobini o‘rgatishni, sog‘lom bo‘lish uchun muayyan miqdorda ovqatlanishga odatlantirishni tavsiya etadi.

Yusuf Xos Hojib (“Qutadg‘u bilig” asari)ning uqtirishicha, har bir kishi jamiyatga munosib bo‘lib kamol topmog‘i kerak. Buning uchun u tug‘ilgan kundan boshlab zarur tarbiyani olmog‘i lozim. [4]

Shoir turkiy xalqlarning an'anaviy tarbiyasiga, oila muhitidagi tarbiyaga alohida e'tibor qaratadi. [5]

Uning ta'kidlashicha, bola tug'ilgandan boshlab oila muhitida yashaydi. SHu oilaga xos bo'lgan an'analar, qadriyatlar, urf-odatlar bolaning ma'naviy dunyosiga singadi. Oila jamiyatning bir bo'lagidir. Demak, bola oilaviy hayot maktabi orqali jamiyat talablarini anglaydi, his qiladi. Farzandlar tarbiyasi nihoyatda erta boshlanmog'i shart. SHundagina ularning noo'rin hatti-harakatlarga berilishining oldi olinadi. Ota farzandlari tarbiyasiga e'tiborsizlik bilan qarasa, ularning yurish - turishlari ahloq-odobini kuzatib bormasa, oqibati fojiali bo'lishi mumkin. Yusuf Xos Hojib ota-onalarni bola tarbiyasiga e'tibor berishga da'vat etar ekan, jamiyat farzandlar xulq-atvoriga qarab ota-onalarga baho berishini aytadi, ularni ogohlantiradi.

Yusuf Xos Hojib tarbiyada kattalar namunasi, ajdodlar tajribasi alohida ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydi. Bu haqdagi fikrni «Otalar so'zi» orqali ifodalab shunday deydi:

Keksa kishining so'zin eshitgin, nima deydi,

Keksalar so'zi yigitlar ko'zidir.

Umuman, o'zbek xalqining faqat o'ziga xos, o'zbek xalqiga xos an'analari haqida barcha allomalar ibratli fikrlar aytishgan.

A.Fitratning «Rahbari najot» asari ta'lim-tarbiya masalasiga bag'ishlangan. Uchinchi bobi oila, bola tarbiyasi, ahloq - odob mavzulariga bag'ishlangan. Fitratning fikricha, ota-onaning vazifasi - o'z bolalarini etuk kishilar qilib tarbiyalash. Bunda uch tarbiyaga: jismoniy tarbiya - salomatlik, aqliy tarbiya - sog'lom firklilik, ahloqiy tarbiya - ahloqiy sano, ya'ni ahloqiy poklikka e'tibor berilishi kerak.

“Oila vazifalaridan biri - avlodni tarbiyalashdan iboratdir. Dunyo - kurash maydoni. Har bir inson balog'atga etgach, shu maydonga kirmasdan iloji yo'q. Chunki, har kim o'z baxti uchun kurashadi. Bu kurashda g'olib chiqmog'i uchun uch xil o'lchov quroliga ega bo'lishi kerak:

Salomatlik. Sog'lom fikr. Ahloqi sano (oliy darajadagi ahloq).

Har bir kishi bu uch qurolning birisiz maydonga tushsa, mag‘lub bo‘lishi aniq. Har bir ota o‘z farzandini shu maydonning g‘olibi qilib tarbiyalashi kerak”.[7]

Fitrat bola ona qornida paydo bo‘lgandan boshlab, onalar farzandlarining salomatligi muhofazasiga diqqat qilishi lozim. Buning uchun ular shu to‘qqiz oy mobaynida farzand ona qoni bilan tarbiyalanadi. SHuning uchun homiladorlikda og‘ir ishdan asrash, ovqatdan parhez bo‘lishi kerak. Agar ona kasallikka chalinsa, o‘sha kasallik ona suti orqali farzandiga ham o‘tadi deb alohida ta’kidlaydi.

Odamning yashash vositasi ovqatdir. Ovqatlar turi, ovqatlanish rejimiga e’tibor kerak. Intizomsizlik va bevaqt ovqatlanish ko‘p kasalliklarga sabab bo‘ladi. Havo insonga ovqatdan ham muhimdir. Ovqatsiz 5-6 soat yashash mumkin. Havosiz esa yo‘q. Oilada jismoniy mashqlar, o‘yinlar, tozalikka alohida e’tibor kerak.

A.Avloniy tarbiyani yoshlikdan berishni, bu ishga hammani: ota-ona, muallim, hukumat va boshqalarning kirishishi kerakligini ta’kidlab: “Tarbiya yo hayot, yo mamot, yo najot, yo halokat, yo saodat, yo falokat. Tarbiya xususiy ish emas, milliy, ijtimoiy ishdir. Har bir xalqning taraqqiy etishi, davlatlarning qudratli bo‘lishi avlodlar tarbiyasiga bog‘liqdir”.[8] Avloniy: “Sog‘lom fikr, yaxshi ahloq, ilm-ma’rifatga ega bo‘lish uchun badanni tarbiya qilish kerak. Chunki o‘qimoq, o‘qitmoq, o‘rganmoq va o‘rgatmoq uchun insonga kasalsiz jasad lozimdir. Sog‘lomlik ota-onalardan, fikrlash muallimdan”. “Taraqqiyot ilmdandur, il, olimlik esa volidalarimizdandir. Turkiston ziyolilari, yurtdoshlar, onalarimiz, qizlarimizni ma’rifatli qilaylik”,[9] – deydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. A.Avloniy. “Turkiy Guliston yoxud ahlok”, Toshkent – 1992, 17-bet.
2. N.Mustafoeva “Ayol yuksaltirur bashariyatni”. “Tafakkur” jurnali, 1999, № 3, 120-bet.
3. Antologiya pedagogicheskoy mysli Uzbekskoy SSR. M: 1986, str. 87.
4. O‘rta Osiyoda pedagogik fikr taraqqiyotidan lavhalar. T:1996.
5. K.Hoshimov, S.Nishonova “Pedagogika tarixi”, T:1996, 313-bet.
6. A.Avloniy, tanlangan asarlar, 2-jild, T:1998, 38-bet.

7. N.Mustafoeva. "Ayol yuksaltirur basharni". "Tafakkur" jurnali, 1999, № 3, 120-bet.
8. Kulmatov, P. M., & Tajibaev, M. A. (2022). SYNERGETIC AAS A FACTOR FOR THE DEVELOPMENT OF MODERN SCIENCE. *Scientific progress*, 3(3), 925-929.
9. Abdurashidovich, T. M. (2022). Yoshlarda sinergetik dunyoqarashni shakllantirish omillari. *integration of science, education and practice. scientific-methodical journal*, 3(3), 203-207.
10. Abdurashidovich, T. M. (2022). Sinergetika-yoshlarning yangi dunyoqarashini shakllantiruvchi bilim sifatida. *FAN, TA'LIM, MADANIYAT VA INNOVATSIYA*, 1(2), 69-73.
11. Melikuziyevich, K. P., & Abdurashidovich, T. M. (2021). State and community management-as a priority task in the appeal. *INTERNATIONAL JOURNAL OF DISCOURSE ON INNOVATION, INTEGRATION AND EDUCATION*, 2(2), 133-136.
12. Тажибаев, М. А. (2023). Илм-фанда синергетик моделлаштиришнинг ўрни ва аҳамияти.
13. Обилқосимов, М., & Тажибаев, М. А. (2023). Синергетик ёндашув-мавҳум фалсафий қоидаларни илмий асоси.